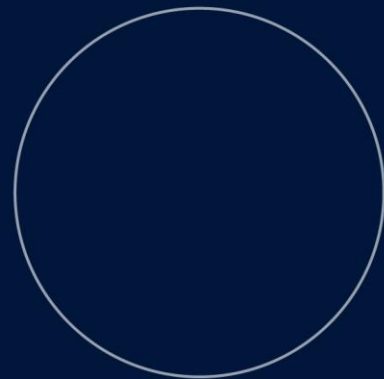

Հայաստանի Հանրապետության
Կենտրոնական բանկ

«ԿՐԻՊՏՈԱԿՏԻՎՆԵՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿԻ
ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՁԵՎԻՆ ԵՎ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆԸ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ»
ԿԱՆՈՆԱԿԱՐԳ 7/04-Ի ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Ստացված դիտարկում		ԿԲ մեկնաբանություն
1	Գլուխ 1 կետ 2. նշվում է, որ հարթակի օպերատորը և թողարկողը ենթակա են նույն պահանջներին. արդյո՞ք խելամիտ է դա պահանջել, և արդյո՞ք դա նշանակում է, որ կրիպտոհարթակի օպերատորը՝ իր համակարգում նոր կրիպտոարժույթ ինտեգրելու դեպքում, պարտավոր է անցնել նույն գործընթացները, ինչ թողարկողը կամ առևտրային հարթակում առևտրի թույլտվություն հայցող անձը: Եվ արդյո՞ք դա նշանակում է, որ մեծ հարթակները, որոնք ունեն 100-ից ավելի կրիպտոարժույթներ, պիտի անհատապես հայտ ներկայացնեն Կենտրոնական բանկին յուրաքանչյուրի համար:	Կարգավորման նպատակը հետևյալն է՝ եթե կրիպտոակտիվը հրապարակային ձևով առաջարկվում է հանրությանը կամ հրապարակային ձևով շրջանառվում է (ցուցակվում է), ապա հանրությանը պետք է բացահայտվի նվազագույն ծավալով տեղեկատվություն (առաջարկի փաստաթղթի տեսքով) տվյալ կրիպտոակտիվի մասին, որպեսզի մարդիկ կարողանան գնահատել իրենց ռիսկերը և կայացնեն իրազեկ որոշում այդ կրիպտոակտիվը ձեռքբերելու վերաբերյալ: Ըստ այդմ, եթե թողարկողը տվյալ կրիպտոակտիվի համար արդեն իսկ հրապարակել է օրենսդրության պահանջների համապատասխան առաջարկի փաստաթուղթ, ապա հարթակի օպերատորը ևս պարտավոր չէ հրապարակել առաջարկի փաստաթուղթը: Իսկ եթե առևտրային հարթակի օպերատորն է իր նախաձեռնությամբ կրիպտոակտիվը ցուցակում, ապա տեղեկությունների բացահայտման պահանջը պետք է կատարի հարթակի օպերատորը: Գործընթացը շատ պարզ է՝ առաջարկի փաստաթղթի կազմում և նախապես ներկայացում ԿԲ: Ընդ որում, հարթակի օպերատորը կարող է բազմաթիվ կրիպտոակտիվների համար կազմված առաջարկի փաստաթղթերը փաթեթով ներկայացնել ԿԲ: Ի դեպ, մենք որդեգրել ենք ազատական մոտեցում օտարերկրյա թողարկողների կողմից թողարկված կրիպտոակտիվների դեպքում՝ խուսափելու համար անհարկի կարգավորիչ բեռից: Մասնավորապես, եթե օտարերկրյա թողարկողի կրիպտոակտիվի դեպքում կա տվյալ երկրում հրապարակված առաջարկի փաստաթուղթ, ապա հարթակի օպերատորի կողմից առաջարկի փաստաթուղթը կազմվում է պարզեցված կարգով՝ համաձայն կանոնակարգի 8-րդ գլխի, որը ենթադրում է ոչ թե ամբողջական փաստաթղթի կազմում, այլ՝ հղում արդեն իսկ հրապարակված առաջարկի փաստաթղթին:
2	Գլուխ 1 կետ 3. ինչ է նշանակում «ՀՀ տարածքից դուրս շրջանառվող կրիպտոակտիվ»: Սա հստակեցման կարիք ունի, այլապես կարելի է բազմիմաստ մեկնաբանել: Ինչպես նաև նշված է, որ սույն կանոնակարգի միայն 10-րդ գլխի պահանջներն են կիրառելի, մինչդեռ Կենտրոնական բանկի cba.am հարթակում տեղադրված տարբերակը ունի միայն 8 գլուխ:	Ընդունելի է: Դրույթը կհստակեցվի այնպես, որ դրա ներքո հասկացվի օտարերկրյա թողարկողի կողմից թողարկված կրիպտոակտիվը, որի համար արտասահմանյան երկրում կա հրապարակված առաջարկի փաստաթուղթ: Նշված պահանջը սահմանվել է կրիպտոակտիվներով ծառայություններ մատուցող անձանց (այսուհետ՝ ԿԱԾՄԱ) բեռը թեթևացնելու նպատակով: Հետևաբար, եթե տվյալ կրիպտոակտիվի համար արդեն իսկ կա այլ երկրում հրապարակված առաջարկի փաստաթուղթ, ապա ԿԱԾՄԱ-ն կազմում է ոչ թե ամբողջական առաջարկի փաստաթուղթը, այլ ավելի պարզեցված տարբերակը՝ կանոնակարգի 8-րդ գլխի համաձայն:

		Ընդ որում, «Կրիպտոակտիվների մասին» օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) 4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ ենթակետի համաձայն, առաջարկի փաստաթղթի կազմման և հրապարակման պահանջը չի տարածվում այն կրիպտոակտիվների համար, որոնք ավտոմատ կերպով ստեղծվում են որպես պարզևատրում ապակենտրոնացված գրանցամատյանի պահպանման կամ գործարքների վավերացման համար (ինչպիսին է օրինակ բիթքոյնը): Հետևաբար, բիթքոյնը և նմանատիպ այլ կրիպտոակտիվները կարող են ցուցակվել առանց առաջարկի փաստաթղթի Հղումը ուղղվել է՝ ճիշտ հղումը պետք է լինի գլուխ 8-ին:
3	Ընդհանուր նշված չեն Կենտրոնական բանկի պարտավորությունները՝ օրինակ թե ինչ ժամկետներում է պարտավոր պատասխանել տվյալ դիմումներին:	Օրենքի համաձայն (8-րդ հոդվածի 4-րդ մաս) Կենտրոնական բանկը չի գրանցում ներկայացված առաջարկի փաստաթուղթը: Հետևաբար, եթե Օրենքով սահմանված 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում Կենտրոնական բանկը չի արձագանքում ներկայացված փաստաթղթին, ապա առաջարկի փաստաթուղթը կարող է հրապարակվել: Ներկայացված դիմումներին Կենտրոնական բանկը արձագանքելու է միայն Օրենքի 8-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ առաջարկի փաստաթղթում փոփոխություններ կամ լրացումներ անելու անհրաժեշտության դեպքում:
4	Բացահայտման հստակ պահանջներ (disclosure) – ներդրողներին հասկանալի լեզվով պարտադիր ներկայացնել թողարկողի, ակտիվի բնույթի, տեխնիկական առանձնահատկությունների, իրավական կարգավիճակի, ռիսկերի և ֆինանսական պայմանների ամբողջական տեղեկատվությունը:	Կանոնակարգ 7/04-ը սահմանում է առաջարկի փաստաթղթի բովանդակության նկատմամբ պահանջներ և ուղղված է ապահովելու, որ կրիպտոակտիվի վերաբերյալ էական տեղեկատվությունը՝ ներառյալ կրիպտոակտիվի բնույթը, տեխնիկական առանձնահատկությունները, ռիսկերը և այլն ներառված են առաջարկի փաստաթղթում և հասանելի են շահագրգիռ անձանց: ՀՀ թողարկողների կողմից թողարկվող կրիպտոակտիվների համար առաջարկի փաստաթուղթը կազմվում է համաձայն կանոնակարգ 7/04-ի 4-ից 7-րդ գլուխների, որը ապահովում է կրիպտոակտիվի հետ կապված էական տեղեկատվության բացահայտումը: Օտարերկրյա թողարկողների կողմից թողարկված կրիպտոակտիվների առաջարկի փաստաթուղթը կազմվում է պարզեցված կարգով (համաձայն կանոնակարգ 7/04-ի 8-րդ գլխի)՝ օրիգինալ առաջարկի փաստաթղթին հղման միջոցով:
5	Թույլտվությունների պարզեցված համակարգ – ապահովել պարզ և թափանցիկ ընթացակարգեր՝ բացառելով անհարկի ձգձգումները, միաժամանակ պահպանելով խիստ ստուգման չափանիշները:	Առաջարկի փաստաթղթի համար ԿԲ կողմից թույլտվության տրամադրման կամ գրանցման պահանջ չկա: Անհարկի ձգձգումներից խուսափելու համար սահմանվել է պարզ գործընթաց՝ առաջարկի փաստաթուղթը կազմվում և հրապարակվելուց 20 օր առաջ ներկայացվում է Կենտրոնական բանկ:

		Անհրաժեշտության դեպքում Կենտրոնական բանկը կարող է պահանջել առաջարկի փաստաթղթում կատարել փոփոխություններ կամ լրացումներ, սակայն եթե Կենտրոնական բանկը չի արձագանքում ներկայացված առաջարկի փաստաթղթին Օրենքով սահմանված 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում, ապա առաջարկի փաստաթուղթը կարող է հրապարակվել: Ինչ վերաբերում է ԿԱԾՄԱ-ներ լիցենզավորմանը, ապա գործընթացը սահմանվելու է առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կհրապարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
6	Գովազդի վերահսկողություն – սահմանել հստակ կանոններ գովազդի համար՝ արգելելով ապակողմնորոշիչ կամ չափազանցված խոստումները: Նախնական վաճառքի փուլում ներդնել առավել խիստ վերահսկողական մեխանիզմներ, այդ թվում՝ ստուգիչ գնումներ:	Գովազդի նկատմամբ պահանջները սահմանված են Օրենքի 7-րդ հոդվածով: Համաձայն որի՝ գովազդը չպետք է պարունակի ապակողմնորոշիչ տեղեկություն, պետք է ներկայացվի որպես գովազդ և պետք է համապատասխանի առաջարկի փաստաթղթում ներառված տեղեկություններին: Ընդ որում, Օրենքի 7-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն, Կենտրոնական բանկի խորհուրդը իրավասու է նաև նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանել գովազդի նկատմամբ ավելի մանրամասն պահանջներ, որոնք կսահմանվեն անհրաժեշտությունից ելնելով: Կրիպտոակտիվների նախնական վաճառքի իրականացման հետ կապված հարկ ենք համարում նշել, որ նախնական վաճառք չի կարող իրականացվել առանց Օրենքի պահանջներին համապատասխանող առաջարկի փաստաթղթի հրապարակման:
7	Միջոցների պաշտպանություն և պահառություն – սահմանել պարտադիր կանոններ ներգրավված միջոցների պահառության վերաբերյալ մինչև առաջարկի ավարտը, ինչպես նաև ներդրողներին գումարների վերադարձի հստակ կարգ՝ չկայացած առաջարկի դեպքում:	Հաճախորդների միջոցների պաշտպանությունը կարգավորվում է երկու գործընթացների շրջանակում: Առաջին՝ թողարկողի կողմից հրապարակային առաջարկի շրջանակում հավաքագրված դրամական միջոցների պաշտպանությունը և երկրորդ՝ ԿԱԾՄԱ-ի հաճախորդների կրիպտոակտիվների պաշտպանություն: Կրիպտոակտիվների հրապարակային առաջարկի համար վերջնաժամկետ սահմանած լինելու դեպքում, թողարկողը՝ համաձայն Օրենքի 10-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, պարտավոր է ապահովել, որ հրապարակային առաջարկի միջոցով ներգրավված դրամական միջոցները պահվեն << որևէ առևտրային բանկում: Ընդ որում, Կենտրոնական բանկը դիտարկում է ներգրավված միջոցները բանկային հատուկ հաշիվներում պահելու պահանջի անհրաժեշտությունը: Չկայացած առաջարկի դեպքում՝ հաճախորդների միջոցների վերադարձը կատարվում է համաձայն թողարկողի կողմից սահմանված կարգի, որը ներկայացվում է առաջարկի փաստաթղթում՝ համաձայն կանոնակարգ 7/04-ի 17-րդ կետի 4-րդ ենթակետի:

		Հրապարակային առաջարկի չկայացման դեպքում, ներդրողների միջոցների վերադարձը կարգավորվում է նաև Օրենքի մակարդակով: Մասնավորապես՝ համաձայն Օրենքի 11-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կրիպտոակտիվների հրապարակային առաջարկը թողարկողի կողմից չեղյալ համարվելու կամ Կենտրոնական բանկի կողմից դադարեցվելու դեպքում թողարկողը պարտավոր է ապահովել, որ կրիպտոակտիվներ ձեռք բերողներին ամբողջությամբ վերադարձվեն այդ անձանցից ներգրավված միջոցները (դրամական միջոցները, կրիպտոակտիվները) հրապարակային առաջարկը չեղյալ համարվելուց կամ դադարեցվելուց հետո՝ 25 օրվա ընթացքում:
8	Լիցենզավորման միասնական մոտեցում – ապահովել կրիպտոարժույթի փոխանակման, պահառուի և հարակից ծառայությունների համար միասնական լիցենզավորման և վերահսկողության համակարգ:	Լիցենզավորման և գործունեության նկատմամբ պահանջները սահմանվելու են ռիսկահեն մոտեցմամբ և կարող են տարբերվել՝ կախված մատուցվող ծառայության բնույթից և ռիսկայնությունից: Ինչ վերաբերում է լիցենզավորման ընթացակարգին, ապա այն նախատեսում է ստանդարտ միասնական գործընթաց: Լիցենզավորման գործընթացը կարգավորող կանոնակարգի նախագիծը կհրապարակվի առանձին՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
9	Միջազգային համագործակցություն – ամրապնդել կապերը օտարերկրյա վերահսկիչ մարմինների հետ՝ փորձի փոխանակման և խարդախ սխեմաների կանխարգելման նպատակով:	Կենտրոնական բանկը կարևորում է միջազգային գործընկերների դերը և նշանակությունը կրիպտոակտիվների ոլորտի կարգավորման և վերահսկողության շրջանակում: Հանդիսանալով IOSCO MMOU-ի կողմ և Financial Stability Board (FSB)-ի անդամ Կենտրոնական բանկը մշտապես համագործակցում է վերոնշյալ կազմակերպությունների անդամ պետությունների ֆինանսական ոլորտը կարգավորող մարմինների հետ՝ փորձի փոխանակման և ոլորտը արդյունավետ կարգավորելու և վերահսկելու նպատակով: ԿԲ միջազգային համագործակցության գործընթացը կարգավորվում է նաև Օրենքի 81-րդ հոդվածով, որը կարգավորում է օտարերկրյա իրավասու մարմինների, միջազգային կազմակերպությունների հետ համագործակցության, այդ թվում՝ չարաշահումների կանխարգելման կամ քննելու նպատակներով տեղեկությունների փոխանակման հարցերը:
10	Մասնագիտական համայնքի հետ երկխոսություն – ենթաօրենսդրական ակտերի ընդունման նախաշեմին կազմակերպել բաց քննարկումներ ոլորտի մասնագետների հետ՝ ապահովելու համար, որ սահմանված կանոնները լինեն իրապես կիրառելի և արդյունավետ:	Կարևորելով մասնագիտական համայնքի հետ երկխոսությունը, կրիպտոակտիվների ոլորտը կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերը հրապարակվելու են՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով, իսկ ստացված դիտարկումների վերաբերյալ ըստ անհրաժեշտության կազմակերպվելու են քննարկումներ:

11	Թափանցիկություն և սպառողի պաշտպանություն • Պարտադիր դարձնել «մեկ էջանոց» հակիրճ ամփոփագիրը (project summary), որտեղ հստակ նշված կլինեն նպատակները, հիմնական ռիսկերը, թիմի տվյալները և ներդրողների իրավունքները: • Whitepaper-ում պարտադիր ներառել tokenomics-ի մանրամասն աղյուսակ՝ թողարկման քանակ, վեստինգի գրաֆիկ, հիմնադիրների հատկացում և ապագա թողարկման պայմաններ: • Ներկայացնել smart contract-ի հասցեն, կոդի բաց աղբյուրի հղումը և առնվազն մեկ անկախ անվտանգության աուդիտի արդյունքները:	Օրենքի 13-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն առաջարկի փաստաթուղթը պետք է պարունակի ամփոփաթերթ, որը ներառում է էական տեղեկատվության հակիրճ նկարագրությունը: Նախագիծը խմբագրվել է և հիմնադիրներին/ աշխատակիցներին կրիպտոակտիվների հատկացման ժամանակացույցը և smart contract-ի հասցեն ավելացվել է կանոնակարգ 7/04-ի 16-րդ կետում:

Հաճախորդների միջոցների պաշտպանություն և Proof-of-Reserves

- Եթե ծառայությունը պահում է հաճախորդների միջոցները, պահանջել Segregated Custody և կանոնավոր Proof-of-Reserves հրապարակում:
- Պարտադրել անկախ աուդիտ տարեկան առնվազն մեկ անգամ և արդյունքների հրապարակում:
- Ներդնել պարտադիր հաղորդում անվտանգության միջադեպերի մասին և փոխհատուցման հստակ մեխանիզմ:

- հաճախորդների միջոցները ԿԱԾՄԱ-ի միջոցներից առանձին պահելու պահանջը ներառված է հաճախորդների միջոցների պաշտպանության կանոններում: Հաճախորդի միջոցների պաշտպանության կանոնները սահմանվելու են առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կհրապարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
- ԿԱԾՄԱ-ների ֆինանսատնտեսական գործունեության աուդիտի պահանջը կարգավորվում է Օրենքի 42-րդ հոդվածով, համաձայն որի ԿԱԾՄԱ-ի ֆինանսատնտեսական գործունեությունը պետք է ենթարկվի արտաքին աուդիտորական ստուգման յուրաքանչյուր տարի: Ընդ որում, պահուստների առկայության դեպքում, աուդիտը ներառելու է նաև պահուստների աուդիտորական ստուգում:
- Ֆինանսական աուդիտի արդյունքների հրապարակման պահանջը սահմանվելու է առանձին կանոնակարգով՝ այլ ֆինանսական հաստատությունների համար սահմանված պահանջների նմանությամբ:
- Ինչ վերաբերվում է օգտագործվող տեխնոլոգիաների աուդիտ իրականացնելու պահանջին, ապա Կենտրոնական բանկը Օրենքի 83-րդ հոդվածի 6-րդ ենթակետի համաձայն իրավասու է պահանջել ԿԱԾՄԱ-ից իրականացնել իր կողմից ստեղծված ԱԳՏ-ների, փոխհամաձայնության մեխանիզմների, գործարքների և գործառույթների՝ ինքնաշխատ եղանակով իրականացման նպատակով ստեղծված ծրագրային լուծումների (այդ թվում՝ սմարթ պայմանագրերի), տեղեկատվական և տեխնոլոգիական այլ համակարգերի կամ ալգորիթմների անկախ աուդիտ նշված ոլորտներում աուդիտ իրականացնելու համապատասխան փորձառություն ունեցող անձի կողմից: Իսկ օգտագործվող տեխնոլոգիաների աուդիտ իրականացնելու պահանջը պարտադիր դարձնելու անհրաժեշտությունը կդիտարկվի տեղեկատվական անվտանգության ապահովման նվազագույն պահանջների սահմանման վերաբերյալ կարգի շրջանակներում և որի նախագիծը կհրապարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
- Անվտանգության միջադեպերի դեպքում հաճախորդների հետ հաղորդակցումը ևս կարգավորվելու է տեղեկատվական անվտանգության

		ապահովման նվազագույն պահանջների սահմանման վերաբերյալ կարգով
13	AML/KYC և համապատասխանության պահանջներ - Սահմանել հստակ շեմեր KYC-ի պարտադիր կիրառման համար՝ գումարի և հաճախականության հիման վրա: - Սահմանել պարզեցված ռեժիմ փոքր և փորձարարական նախագծերի համար՝ sandbox միջավայրում:	Հաճախորդների պատշաճ ուսումնասիրության պահանջը, ներառյալ կիրառման շեմերը սահմանված են «Փողերի լվացման և ահաբեկչության ֆինանսավորման դեմ պայքարի մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 2-րդ մասով: Օրենքի համաձայն, ԿԱԾՄԱ-ն պետք է հաճախորդի պատշաճ ուսումնասիրություն իրականացնի, երբ կրիպտոակտիվի փոխանցման գումարը հավասար է կամ գերազանցում է նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկը: Ինչ վերաբերում է ավազատուփի միջավայրի կիրառմանը, ապա նման իրավական ռեժիմ մեր օրենսդրությունը չի նախատեսում:
14	Լիցենզավորման աստիճանավորում Ստեղծել երեք մակարդակ՝ խոշոր փոխանակարաններ/կաստոդիաներ, միջին ծառայություններ, և փոքր տեղական սերվիսներ՝ համապատասխան նվազագույն կապիտալով և պահանջներով:	ԿԱԾՄԱ-ների ընդհանուր կապիտալի նվազագույն չափը սահմանվում է մատուցվող ծառայությանը բնորոշ ռիսկերից ելնելով: Ընդ որում, նվազագույն կապիտալի պահանջը չի նախատեսվում տարբերակել տեղական և օտարերկրյա ԿԱԾՄԱ-ների համար: ԿԱԾՄԱ-ների տնտեսական նորմատիվները սահմանվելու են առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կիրառարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
15	Smart Contract և տեխնիկական պահանջներ - Պարտադրել երկու անկախ աուդիտ կարևոր նախագծերի համար: - Հաստատել vulnerability disclosure policy և նվազագույն bug bounty ծրագրի պահանջ:	ԿԱԾՄԱ-ների տեղեկատվական անվտանգության նկատմամբ պահանջները սահմանվելու են առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կիրառարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով: Առաջարկը կդիտարկվի այդ նախագծի շրջանակում:
16	Նորարարության խթանում և sandbox Ներառել կարգավորիչ «sandbox» ռեժիմ, որը թույլ կտա նոր նախագծերին գործել պարզեցված պահանջներով 6-12 ամիս և անցումային ժամկետի ավարտին ստանալ ամբողջական լիցենզիա:	Ավազատուփի միջավայրի կիրառման իրավական ռեժիմ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ:

17	Machine-readable տվյալների ձևաչափ Whitepaper-ի համառոտ ամփոփագիրը տրամադրել նաև JSON/YAML ֆորմատով՝ թույլ տալով ԿԲ-ին և գործող սուբյեկտներին ավտոմատ ստուգումներ իրականացնել;	Machine-readable ձևաչափերի կիրառումը ԿԲ ներկայացվող փաստաթղթերում դիտարկվում է ավելի լայն բարեփոխումների շրջանակում: Առաջարկը կդիտարկվի այդ նախագծի շրջանակում:
18	Կենտրոնացված մոնիթորինգի պլատֆորմ - ԿԲ-ի կողմից ստեղծել կենտրոնացված «crypto activity dashboard», որտեղ լիցենզավորված ԿԱԾՄԱ-ները պարտադիր կուղարկեն իրենց հիմնական մետրիկաները (օրական ծավալներ, հաճախորդների ընդհանուր քանակ, պահուստների վիճակ): - Սա թույլ կտա ԿԲ-ին ունենալ real-time հսկողություն առանց ավելորդ ծանրության բիզնեսների վրա:	Արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու համար Կենտրոնական բանկը կիրառում է տարբեր գործիքակազմեր: Վերահսկողական նոր գործիքներ ներդնելիս հաշվի են առնվելու ոչ միայն գործիքի նորարական բնույթը, այլ նաև գործիքի ծախսատարությունը Կենտրոնական բանկի և վերահսկվող սուբյուկտների համար:
19	Տվյալների ավտոմատ հաշվետվություն (API reporting) - Սահմանել պարտադիր API ինտերֆեյս, որի միջոցով փոխանակարանները և պահառուները ԿԲ-ին կուղարկեն հիմնական տվյալները (volume, reserves, incidents): - Սա կբարձրացնի թափանցիկությունը և կհեշտացնի վերահսկումը՝ առանց ձեռքով հաշվետվությունների:	ԿԱԾՄԱ-ների հաշվետվությունների տրամադրման կարգը սահմանվելու է առանձին կանոնակարգով և այն նպատակ ունի սահմանել հաշվետվությունների տրամադրման այնպիսի մեխանիզմ, որը մի կողմից հնարավորություն կտա Կենտրոնական բանկին իրականացնել պատշաճ վերահսկողություն, մյուս կողմից՝ չի հանգեցնի չարդարացված ծախսերի և անկառավարելի տեղեկատվական անվտանգության ռիսկերի: Առաջարկը կդիտարկվի այդ նախագծի շրջանակում:
20	Աուդիտորների գրանցամատյան - Ստեղծել և հրապարակել ԿԲ-ի կողմից հաստատված անկախ աուդիտորների ցուցակ, որոնք կարող են իրականացնել smart contract security audit կամ Proof-of-Reserves ստուգում: - Սա կապահովի որակի վերահսկում և նվազեցնի անբարեխիղճ աուդիտորների վտանգը:	Օրենքի համաձայն Կենտրոնական բանկը իրավասու չէ անկախ աուդիտորների ցուցակ սահմանելու, սակայն Օրենքի 42-րդ հոդվածի 1-ին մասին համաձայն Կենտրոնական բանկի խորհուրդն իր նորմատիվ իրավական ակտերով կարող է սահմանել ԿԱԾՄԱ-ների ֆինանսատնտեսական աուդիտ իրականացնող անձանց նկատմամբ չափանիշներ: Ընդ որում, ակտիվին կցված թոքենի թողարկողի դեպքում ֆինանսատնտեսական աուդիտը ներառում է նաև պահուստային ակտիվների աուդիտը: Նախագիծը կհրապարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:

21	Ինցիդենտների արագ արձագանքման համակարգ - Սահմանել հստակ պարտավորություն՝ ցանկացած անվտանգության միջադեպի կամ միջոցների կորուստի մասին ԿԲ-ին տեղեկացնելու առավելագույնը 24 ժամում: - ԿԲ-ի կողմից ստեղծել հատուկ վերլուծական խումբ, որը նման դեպքերում կաջակցի վերլուծությանն ու լուծմանը:	ԿԱԾՄԱ-ների տեղեկատվական անվտանգության նկատմամբ պահանջները, ներառյալ՝ անվտանգության միջադեպերի մասին Կենտրոնական բանկին տեղեկացման պահանջները սահմանվելու են առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կիրառարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով: Առաջարկը կդիտարկվի այդ նախագծի շրջանակում: Նաև ցանկանում ենք տեղեկացնել, որ ԿԲ աջակցությամբ հիմնադրվել և արդեն գործում է AM-CERT կենտրոնը՝ Հայաստանի ազգային CERT-ը (համակարգչային պատահարների արձագանքման թիմ) և կիրքեռանվտանգության միջադեպերի կանխարգելումը, հայտնաբերումը, արձագանքը և հետմիջադեպային վերականգնումը համակարգվելու է նաև AM-CERT կենտրոնի կողմից:
22	Տեղեկատվական թափանցիկության հանրային ռեժիմ - Հրապարակել լիցենզավորված բոլոր ԿԱԾՄԱ-ների ցուցակը, նրանց լիցենզիայի կարգավիճակը, վերջին աուդիտի ամսաթիվը և ռիսկային գնահատականը: - Սա ներդրողներին հնարավորություն կտա հեշտ տարբերակել վստահելի և չվստահելի ծառայությունները:	Կենտրոնական բանկի կողմից լիցենզավորված ԿԱԾՄԱ-ների լիցենզիաները, ինչպես նաև թույլատրված ծառայությունները հրապարակվելու են Կենտրոնական բանկի կայքում: ԿԱԾՄԱ-ների ֆինանսական հաշվետվությունները և աուդիտորական եզրակացությունը պետք է հրապարակվեն առնվազն ԿԱԾՄԱ-ների ինտերնետային կայքերում՝ համաձայն Օրենքի 41-րդ հոդվածի 3-րդ մասի:
23	Կանխարգելիչ ստուգումներ (proactive supervision) - ԿԲ-ն պարբերաբար կազմակերպի mystery customer-style ստուգումներ՝ համոզվելու համար, որ KYC, AML և հաճախորդների պաշտպանության կանոնները իրականում կիրառվում են: - Տուգանքների համակարգը դարձնել սանդղակային՝ խախտումների քանակի և ծանրության հիման վրա:	Կենտրոնական բանկը կիրառելու է իր վերահսկողական ողջ գործիքակազմը՝ արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու և սպառողների շահերի պաշտպանության նպատակով,

24	Կրիպտոակտիվներով ծառայություններ մատուցող անձանց լիցենզավորման պահանջները սահմանել համադրելով ԱՄԷ-ի, Մեծ Բրիտանիայի, Շվեյցարիայի և ԵՄ երկրների փորձը:	ԿԱԾՄԱ-ների լիցենզավորման գործընթացը սահմանվելու է առանձին կանոնակարգով, որի նախագիծը կիրապարակվի՝ շահագրգիռ անձանցից դիտարկումներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով: Կանոնակարգի մշակման ընթացքում հաշվի են առնվել միջազգային փորձը, ինչպես նաև այլ ֆինանսական կազմակերպությունների լիցենզավորման կանոնակարգերը:
25	Հստակեցնել Օրենքի կիրառելիության շրջանակը այն իրավիճակներում, երբ ՀՀ քաղաքացի կամ ռեզիդենտ անձը ինտերնետային կապի միջոցով օգտվում է ՀՀ տարածքից դուրս գրանցված և ԿԲ կողմից չլիցենզավորված կրիպտոակտիվներով ծառայություններ մատուցող անձի ծառայություններից:	Օրենքի դրույթները չեն տարածվում օտարերկրյա ԿԱԾՄԱ-ների կողմից ՀՀ ռեզիդենտ անձանց մատուցած ծառայությունների նկատմամբ, եթե օտարերկրյա ԿԱԾՄԱ-ն չի առաջարկում իր ծառայությունները ՀՀ տարածքում և դրա կողմից ծառայությունները մատուցվել են ՀՀ ռեզիդենտ անձի նախաձեռնությամբ: Կենտրոնական բանկի խորհրդի «Օտարերկրյա ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից ներդրումային ծառայություններ մատուցելու վերաբերյալ» պաշտոնական պարզաբանումը կարող է դիտարկվել վերոնշյալ հարցի նկատմամբ ԿԲ քաղաքականությունը հասկանալու համար:
26	Առաջարկում եմ մի փոքր մեղմել մոտեցումը կրիպտոակտիվների նկատմամբ և վերաբերվել դրանց ինչպես վերաբերվում եք ավանդական ակտիվների, քանի որ կրիպտոակտիվները մեծ հնարավորություն են ընձեռում ամբողջ աշխարհի հարստությունը վերաբաշխել: Եվ հետևաբար առաջարկում եմ կամ չհարկել դրանց օտարումը ինչպես բաժնետոմսի դեպքում է, կամ էլ հարկել ոչ ավելի քան 10%, և դա անել միայն շահույթով վաճառելու դեպքում:	Կրիպտոակտիվների հարկման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են համաձայն ՀՀ հարկային օրենսգրքի: